

УДК 811.111'42

Основні дискурсивні характеристики Американського судового засідання

Кобзєва О.О.

Харківська гуманітарно-педагогічна академія, м. Харків, Україна

У даній статті розглядається судове засідання як підтип американського юридичного дискурсу; встановлюються його особливості в аспекті учасників, тематики, стратегій, що визначають онтологічний статус та інституційний характер цього дискурсивного жанру.

Ключові слова: *судове засідання, американський юридичний дискурс, жанр, інституційність, учасники, тематика, стратегії.*

До актуальних проблем сучасного мовознавства належить вивчення використання мови в різних соціальних контекстах на підґрунті оперування індивідом немовним та мовним знанням. Значна кількість таких мовознавчих досліджень здійснюється у межах нового напрямку аналізу – дискурсології.

Сучасне розуміння дискурсу сягає корінням у розвідки англомовних дослідників (Т. ван Дейк, Д. Шиффрін) та дістає уточнення в працях вітчизняних авторів (А. П. Мартинюк, О. І. Морозова, І. Є. Фролова, І. С. Шевченко та інші). У дискурсивній діяльності розрізняють два основні типи: інституційні та не інституційні дискурси. Також пропонується диверсифікувати дискурси за типами, на підґрунті певної сфери комунікації, й за різновидами, на основі стратегії та чинника комунікантів [3]. Розуміння дискурсу як культурно-соціального феномена обумовлює необхідність урахування національно-мовної характеристики [7].

Об'єктом нашого дослідження виступає американський судовий дискурс, що належить до інституційних, становить підтип юридичного дискурсу, оскільки відноситься до правової сфери спілкування, та реалізується засобами американського варіанта англійської мови, використовуваними представниками відповідного національно-мовного менталітету. Такий тип дискурсу ще не був досліджений, що зумовлює актуальність даної статті.

Ми поділяємо думку, що для опису конкретного інституційного дискурсу варто розглянути такі його компоненти: учасники, хронотоп, цілі, цінності (а також ключовий концепт), стратегії, матеріал (тематика), різновиди і жанри, прецедентні (культурогенні) тексти, дискурсивні формули [1].

Метою цієї статті є визначення основних характеристик американського судового дискурсу (АСД).

Специфіка судового засідання визначає учасників цієї комунікативної події, якими виступають: суддя (головуючий), прокурор, потерпілий, підсудний, захисник, громадський позивач та громадський відповідач, свідки, судовий секретар, експерт, перекладач (за не-

обхідністю), присяжні (в залежності від конкретного розгляду справи), публіка [9, с. 20].

Основними учасниками судового засідання виступають сторона обвинувачення, сторона захисту і суддя, чия мовленнєва діяльність стає предметом аналізу мовознавчих розвідок (Н. Д. Голєв, А. С. Александров, В. М. Баранов). До соціокультурних характеристик АСД слід віднести змагальний характер взаємодії двох протидіючих сторін процесу та принципову процесуальну рівність учасників: сторони захисту та звинувачення. Принцип змагальності покладено в основу американського судового процесу: сторони обвинувачення і захисту користуються рівними правами. Так, прокурор (обвинувачення) як одна із сторін має право пред'являти докази суду, брати участь у дослідженні доказів за справою, представляти суду свою думку по суті справи, висловлювати припущення про застосування закону і про призначення покарання [9, с. 25-27]. Потерпілий / позивач, як правило, бере участь у судовому розгляді. Як учасник судового розгляду він має широке коло прав у доведенні і відстоюванні своєї позиції перед судом. Участь підсудного (звинуваченого / відповідача) у судовому розгляді є обов'язковою, але його інтереси, як правило, відстоює сторона захисту. Захисник бере участь у судовому розгляді до вимог закону, а також у відповідності до волевиявлення підсудного. Захисник має право брати участь у дослідженні доказів і пред'являти нові докази по справі, заявляти клопотання, репрезентувати суду свої міркування по суті обвинувачення та про ступінь доведення обвинувачення, про обставини, що виправдовують підсудного або пом'якшують покарання, про кваліфікацію злочину і про міру покарання [9, с. 28-29].

Суддя є головуючим у судовому процесі; він керує судовим засіданням, тобто організовує діяльність учасників процесу; забезпечує змагальність і рівноправність сторін, керує діями сторін із дослідження доказів, з'ясовує їхню точку зору з питань, що належать до розв'язання в суді, розглядає їх заяви та клопотання тощо; забезпечує дотримання розпорядку судового засідання і знайомить учасників з регламентом судового засідання, забезпечує правильне і своєчасне ведення протоколу судового засідання, вживає заходи до порушників порядку в залі суду; пояснює учасникам (окрім прокурора й адвоката) їхні права й обов'язки, порядок їхнього здійснення, за необхідності сприяє реалізації [8, с. 24]. Свідки, експерти, спеціалісти тощо кваліфікуються як інші учасники судочинства [8, с. 24-25], проте їх ролі є другорядними.

Отже, викладене свідчить, що основними учасниками АСД є АГЕНТИ, які виконують стереотипні ролі: СУДДЯ, ЗАХИСНИК, ОБВИНУВАЧ.

Хронотоп АСД має сталий характер: засідання відбувається у судовій залі, де основні учасники мають чітко відведені місця; засідання також відбувається у заздалегідь визначений час. Однак тривалість судового засідання може варіюватися: регламент, переривання.

Цілі учасників АСД охоплюють як спільні, так і відмінні. Усіх учасників об'єднує спільна мета: здійснення правосуддя, тобто винесення судового рішення у відповідності до закону. Мовленнєва поведінка фахівців зумовлена їхньою інституційною метою – довести суду свою правоту. Фахівець створює юридичне інформаційне повідомлення згідно із законами та фактами справи, він сприймається оточенням як особистість, що чітко розуміє мету комунікації, свідомо налаштований на конкретність, чіткість та переконливість аргументації, має належний рівень фахової та мовної компетенції. Незалежно від власної моральної позиції фахівець-юрист повинен відстоювати інтереси закону й держави, що й складає основу мотивації його мовленнєвої поведінки.

Мета судового засідання полягає у встановленні вини особи у злочині, який їй

інкримінують слідчі органи і обвинувачення, та винесення справедливого вироку. Відповідно, загальною метою судового дискурсу та його жанру – судового засідання – постає здійснення правосуддя, в якому реалізуються основні завдання судочинства – об'єктивне вирішення різноманітних справ у відповідності до законодавства країни, що спричинює неухильне дотримання і застосування норм цього законодавства.

Цілі учасників АСД визначають їхні дискурсивні стратегії, наявність спільної мети, а також інституційні рамки визначають колективну основу стратегічних дій учасників, у той час як стереотипна роль та особистісні характеристики учасника судового процесу зумовлюють варіативну складову стратегічного аспекту АСД.

Суть АСД полягає у здійсненні судочинства, що зумовлює встановлення істини у процесуальній діяльності. Процес розкриття істини націлений на встановлення законності у відповідності до дотримання та застосування конституційних норм США, що, в свою чергу, призводить до захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних, юридичних осіб та держави загалом. Таким чином, можна зазначити, що ціннісний аспект АСД сконцентрований у його базових концептах, які логічно вибудовуються у своєрідний ланцюг, де ключові ланки взаємопов'язані, взаємопроникненні та взаємозумовлені: СУД (COURT), ІСТИНА (TRUE), КОНСТИТУЦІЯ (CONSTITUTION), ЗАКОННІСТЬ (LEGALITY).

Стратегії АСД визначаються його цілями: розглянути та дослідити докази; всебічно й об'єктивно дослідити всі обставини справи; брати активну участь у доведенні фактів справи; захистити права й інтереси сторін; дослідити звинувачення, що пред'явлено слідчими органами та затверджено прокурором; дослідити докази зі сторони захисту; створити умови для реалізації прав, свобод та інтересів тощо.

Стратегії АСД можна згрупувати у такі класи: дослідження, доведення, рішення. Стратегії СД можуть реалізовуватись у його жанрах (допит свідків, виступ прокурора, виступ адвоката, винесення судового рішення). Зауважимо, що стратегії дискурсу постають орієнтирами для формування текстових типів, але жанри мовлення кристалізуються не лише у межах дедуктивно виокремлених комунікативних інституційних стратегій, але і у відповідності до усталеної традиції [6, с. 347]. Традиційним, наприклад, виступає жанр судового вироку, оскільки для винесення вироку достатньо було б обговорити докази, що були зібрані протягом досудового слідства. Але в якості ритуалу, що фіксує ініціацію винесення судового вироку, судові засідання визнаються необхідним у межах існуючого законодавства. Ритуал визнають важливим способом стабілізації відносин у соціальному інституті.

Отже, ритуальність АСД зумовлюється сценарністю даного протокольної події у чіткій відповідності до регламентних вимог та дотримання ритуалу. АСД має інституційну природу та ритуальний характер. Інституційність судового дискурсу визначається його співвіднесенням з поняттям соціального інституту – суду, який і визначає лінгвосеміотичне поле даного дискурсу. Судове засідання виступає жанром ритуальної комунікації, що має конститутивні ознаки інституційного дискурсу (учасники, мета, хронотоп, цінності, стратегії, прецедентні тексти, дискурсивні формули) та специфічні характеристики ритуальної комунікації (сценарність, рольова структура, символічність).

Отже, викладене дає змоги дійти *висновку*, що особливості сфери комунікації й характеру комунікації (склад учасників, цілі учасників) визначають такі основні характеристики АСД як його тематика, стратегії, стереотипні ролі учасників.

Перспективою роботи є аналіз жанрів АСД.

Список літератури

1. Бейлинсон Л.С. Характеристики медико-педагогического дискурса : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 "Общее языкознание, социолінгвістика, психолінгвістика" / Л. С. Бейлинсон. – Волгоград, 2001. – 18 с.
2. Бернэм У. Российский и американский суд присяжных : Сравнительно-правовой анализ / У. Бернэм, И. В. Решетникова, А. Д. Прошляков // Судебная адвокатура. – СПб. : Изд-во Санкт-Петербургского ун-та, 1996. – С. 118–140.
3. Белова А. Д. Понятия "стиль", "жанр", "дискурс", "текст" у сучасній лінгвістиці / А. Д. Белова // Іноземна філологія. – К. : КНУ імені Т. Шевченка, 2002(а). – Вип. 32. – С. 11-14.
4. Григорьев В. Н. Уголовный процесс : [учебник] / В. Н. Григорьев, А. В. Победкин, В. Н. Яшин. – М. : Эксмо, 2008. – 816 с.
5. Карасик В. И. Защита диссертации как жанр научного дискурса / В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин // Язык. Текст. Дискурс : [научный альманах]. – Ставрополь, 2010 – Вип. 8. – С. 338–350.
6. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
7. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? / Красных В. В. – М. : Гнозис, 2003. – 374 с.
8. Стадії та порядок судового розгляду : методичний посібник / [укл. спеціалістами відділу правової роботи, правової освіти та кодифікації Головного управління юстиції у Дніпропетровській області]. – Міністерство юстиції України, Головне управління юстиції у Дніпропетровській області : Дніпропетровськ, 2011. – 12 с.
9. Стовповой А. Г. Уголовный процесс: Ч. 2 : [курс лекций] / А. Г. Стовповой. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2010. – 208 с.
10. Шевырдяева Л. Н. Язык современного американского судебного дискурса: на материале решений верховного суда США : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Л. Н. Шевырдяева. – М., 2009. – 25 с.

Кобзева Е.А. Основные дискурсивные характеристики американского судебного заседания // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации» – 2012. – Т.25 (64). – № 1. Часть 1. С.19-22.

В статье рассматривается судебное заседание как подтип американского юридического дискурса; устанавливаются его особенности в аспекте участников, тематики, стратегии, которые определяют онтологический статус и институциональный характер данного дискурсивного жанра.

Ключевые слова: судебное заседание, американский юридический дискурс, жанр, институциональность, участники, тематика, стратегии.

Kobzeva O. Basic discursive specifications of the american court session // Uchenye zapiski Tavricheskogo Natsionalnogo Universiteta im. V.I. Vernadskogo. Series «Filology. Social communications». – 2012. – V.25 (64). – № 1. Part 1. – P.19-22.

The article deals with court session as a subtype of American juridical discourse; it establishes its participants, themes and strategies which determine the ontological status and institutional character of the studied discursive genre.

Key words: court session, American juridical discourse, genre, institutionality, participants, topic, strategy.

Поступила до редакції 22.03.2012 р.